

Красницька Анжела Віталіївна,
професор кафедри правничої лінгвістики
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОТВОРЧІ ПОМИЛКИ В ТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Активні правотворчі процеси в незалежній Україні зумовили актуалізацію юридико-технічних проблем у сфері правотворення, правозастосування, правореалізації, інтерпретації та систематизації правових актів. На жаль, доводиться констатувати, що сьогодні значна частина чинних нормативних правових актів є неякісною з огляду на юридичну техніку. «Невдале формулювання або не точне вживання термінів, допущення суперечливих положень у законодавстві, некоректні посилання породжують зволікання, помилки й непорозуміння в юридичній практиці, знижують доступність змісту нормативно-правових актів, створюють сприятливі умови для суперечливого тлумачення норм права, ускладнюють удосконалення правової системи України. Основна причина цих негативних явищ полягає в недооцінці ролі юридичної техніки у законотворчій практиці. Недосконалість законів пов'язують із правотворчими помилками. Правотворчі помилки носять масштабний характер, у зв'язку з чим призводять до негативного результату діяльності у правовій сфері, зачіпають інтереси широких верств населення, перешкоджають досягненню певних цілей, містять можливості настання шкідливих наслідків для держави, суспільства та особистості» [1].

Важливим призначенням юридичної техніки є усунення дефектів і типових помилок у нормативно-правових та індивідуальних актах. Юридична техніка органічно пов'язана з організацією юридико-лінгвістичного матеріалу, його семантикою, граматичною структурою, покликана вдосконалювати мову нормативно-правових актів, робити їх чіткими, точними, аргументованими, логічними, послідовними, грамотними й зрозумілими [2, с. 164]. Нормативно-правовий акт буде менше викликати ускладнень при застосуванні, якщо буде технічно якісно викладеним. Менше часу та сил буде потрібно на тлумачення тексту, роз'яснення будь-яких положень, приписів, пов'язаних із нечіткістю, неточністю, незрозумілістю, неповнотою, багатослів'ям тощо.

Результати аналізу Кримінального кодексу України дали змогу зробити висновок, що в цілому законодавцем дотримані вимоги юридичної техніки, законів логіки, норм сучасної української літературної мови, але водночас залишається чимала кількість правотворчих помилок.

Недоліком є детальне найменування деяких розділів і статей КК України. Прикладом такого недоліку є назва розділу XIII «*Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення*» [4], а також назви статей 307–309, 313, 321, 342, 357, 361, 362, 363 тощо. Зокрема, назва XIII розділу містить 20 слів, а стаття 342 має назву, яка складається з 29 слів: «*Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену*

громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» [4]. Такі найменування ускладнюють користування ними, коли виникає необхідність посилатися на них і потрібно давати їх повну назву в офіційних документах.

Проблемним питанням є уживання синонімічних юридичних термінів. Зокрема, спостерігається вживання синонімічних слів у назвах статей 315 («Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів») і 324 («Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів»), де вжито слово *схиляння*, а в статті 323 – слово *спонукання* («Спонування неповнолітніх до застосування допінгу»). Потрібно обрати один термін і саме його вживати у тексті кодексу. Кращим варіантом вважаємо термін *спонування* [3, с. 204].

Наступним проблемним питанням є уживання калькованих слів. В українському суспільстві спостерігається надмірне вживання калькованих з російської мови слів і термінів незважаючи на внесені значні мовні зміни до Кримінального кодексу України. Розглянемо докладніше деякі з них: 1) у частині 1 статті 343 ужито кальковане слово *добитися* (від рос. *добиться*): «Вплив ... з метою перешкодити ... або добитися прийняття незаконного рішення». Окрім цього слово «*добитися*» належить до розмовної лексики і в розмовному мовленні має значення «прибути кудись, часто переборюючи труднощі». Це слово необхідно замінити українським *домогтися*: *Вплив ... з метою перешкодити ... або домогтися прийняття незаконних рішень*; 2) у статті 278 вжито слово *угон*: «Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна». На наш погляд, краще було б ужити слова *викрадення* або *незаконне заволодіння*: *викрадення залізничного рухомого складу або незаконне заволодіння повітряним, морським чи річковим судном*; 3) у статті 310 (назві та частинах) ужито кальковану форму *снотворний* (від рос. *снотворный*): «Посів або вирощування снотворного маку чи конопель». Необхідно вживати українське слово *снодійний*.

У КК України можна також зустріти невдало ужиті слова. Наприклад, у статтях 149 та 162 ужито слова *так само*: «Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини ...» (ч. 1 ст. 149), «Незаконне проникнення до житла..., незаконне проведення в них огляду чи обшуку, а так самонезаконне виселення...» (ч. 1 ст. 162) [4]. Ці слова необхідно замінити на слово *також*.

Типовою помилкою є вживання слів у переносному значенні, а саме епітетів, метафор, метонімії, синекдох. У тексті Кримінального кодексу України метонімія (перенесення назви одного предмета на інший на основі внутрішніх чи зовнішніх зв'язків між цими предметами) виявляється у перенесенні назви з діяча на діяння, наприклад, *умисні дії ... караються позбавленням волі; угон або захоплення ... караються; розголошення ... карається; напад ... карається; порушення правил ... карається* тощо. Наприклад: «Ті самі дії, вчинені щодо чужої малолітньої дитини ... караються обмеженням волі на строк ...» (ч. 2 ст. 150¹); «Захоплення або тримання особи як заручника з метою... карається позбавленням волі...» (ч. 1 ст. 147) [4].

Краще було б, щоб кожна стаття Особливої частини Кримінального кодексу України починалася словами “*особа, яка вчинила...*”. Відповідно ж до наявних юридичних конструкцій карається суспільно небезпечне діяння, а не особа, яка його вчинила. У статті 334 КК України вжито метонімію, через що речення має розмовний відтінок: «*Вліт в Україну або виліт з України без відповідного дозволу... караються...*». Слід уживати *Вліт на територію України або виліт з території України* Однією з рис мови офіційних документів є нейтральність тексту. І тому у тексті документа не рекомендується вживати слова в їх переносному значенні.

Наступним видом правотворчої помилки у тексті кодексу є уживання тавтології: 1) у назві статті 375 «*Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови*» [4]. Набагато кращим було б уживання терміна *винесення постанови*; 2) у частині 1 статті 321 «*Незаконне виробництво, виготовлення, ... збут отруйних або сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, а також здійснення таких дій щодо обладнання, призначеного для виробництва чи виготовлення отруйних або сильнодіючих речовин, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, вчинені без спеціального на те дозволу...*» чотири рази повторюється сполучник *чи*, та п'ять разів – *або*. Таку ж помилку можна побачити у частині 2 статті 308, де сполучник *або* повторюється шість разів. А в частині 2 статті 307 у реченні два рази повторюється сполучник *чи*, та вісім разів – *або*. Необхідно сполучник при звичайному переліку замінити комою.

Наприкінці зазначимо, що проаналізовані помилки, які є результатом недотримання правил юридичної техніки та норм сучасної української літературної мови, свідчать про те, що текст кодексу необхідно вдосконалювати. Мистецтво створення правових норм полягає в тому, щоб правильно перекласти соціальні потреби на мову права.

Список використаних джерел

1. Красницька А.В., Підвисоцький В. В. Юридичне документознавство. Мультимедійний навчальний посібник. Київ : НАВС. 2019. URL: https://arm.nai.au.kiev.ua/books/legal_documentation/info/lec5.html
2. Красницька А. В. Помилки правотворчості (на прикладі текстів Кримінального, Кримінального процесуального, Цивільного кодексів України). *Юридична техніка та технологія : теорія і практика застосування*. Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. Львів, 2016. 228 с.
3. Красницька А. В. Термінологічні недоліки у законодавстві. *Тиждень науки-2021. Гуманітарний факультет*. Тези доп. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 19–23 квіт. 2021 р. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2021. С. 203–205.
4. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. ст. 131.